

Asociatyvi unsplash.com nuotr.

PASaulio sveikatos organizacijos nuotoliniai mokymai *QUALITYRIGHTS* žmogaus teisių psichikos sveikatos srityje tema

Psichikos sveikata yra neatsiejama gyvenimo gerovės dalis, leidžianti realizuoti asmeninį potencialą, įveikti kasdienio gyvenimo iššūkius, produktyviai dirbti ir prisidėti prie bendruomenės, kuriai žmogus priklauso¹. Psichikos sveikatai bei psichikos sveikatos sunkumų atsiradimui įtakos gali turėti įvairūs tarpusavyje sąveikaujantys biopsichosocialiniai veiksniai, pavyzdžiui, fizinės sveikatos sunkumai, lėtinis stresas, konfliktai asmeniniame gyvenime, nepalanki finansinė padėtis ar socialinė nelygybė. Remiantis 2023 metų duomenimis, maždaug kas aštuntam Lietuvos gyventojui diagnozuotas elgesio ir psichikos sutrikimas². Vis dėlto Pasaulio sveikatos organizacija (toliau – PSO) atkreipia dėmesį, kad visame pasaulyje tebėra gajūs klaidingi įsitikinimai apie psichikos

sveikatos sunkumus ir jų turinčius asmenis, o psichikos sveikatos priežiūros paslaugoms nėra skiriama pakankamai išteklių, padedančių užtikrinti šių paslaugų kokybę³. Psichikos sveikatos paslaugų kokybės užtikrinimo svarba itin išryškėja vertinant, kaip įgyvendinami šiuolaikiniai žmogaus teisių standartai. Tai aktualu sprendžiant suvaržymo, izoliavimo, priverstinio gydymo ar hospitalizavimo taikymo klausimus bei teikiant paslaugas psichosocialinę negalią turintiems asmenims. Žmogaus teisėmis grįsto požiūrio įtvirtinimas padeda užtikrinti, kad paslaugos būtų teikiamos nepažeidžiant žmogaus orumo, pagrindinių laisvių ir teisių, išlaikant pagarbą ir skatinant asmeninį atsigavimą. Vienas svarbiausių tarptautinių dokumentų, nustatančių asmenų

¹ World Health Organization. Mental health. World Health Organization, 2022. Prieiga per internetą: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>

² Higienos institutas. Psichikos ir elgesio sutrikimų paplitimas 2014–2023 m. Vilnius: Higienos institutas; 2024. Prieiga per internetą: https://www.hi.lt/uploads/Psichikos%20sveikatos%20centras/Psichikos_ir_elgesio_sutrikimu_paplitimas_2014_2023_m.pdf

³ World Health Organization. World Mental Health Report. World Health Organization. 2022.

QualityRights

su negalia teisių užtikrinimo principus ir valstybių įsipareigojimus, yra Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimta Neįgaliųjų teisių konvencija (toliau – Konvencija). Lietuva, ratifikavusi Konvenciją 2010 metais, įsipareigojo laikytis tarptautinių žmogaus teisių standartų ir užtikrinti jų įgyvendinimą įvairiose srityse, įskaitant psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimą.

Siekdama gerinti paslaugų kokybę psichikos sveikatos srityje ir stiprinti žmogaus teisėmis grįsto požiūrio tikslumą, PSO, remdamasi Konvencija, sukūrė iniciatyvą *QualityRights*. Iniciatyva apima įstaigų vertinimą, konsultacijas, mokymus, metodinę medžiagą ir kitas pagalbos priemones, skirtas Konvencijoje įtvirtintoms nuostatomis ir principams įgyvendinti. Lietuvoje ši iniciatyva nuo 2017 m. plėtojama asmens sveikatos priežiūros ir socialinės globos srityse.

Norint sudaryti galimybę tiek visuomenei, tiek psichikos sveikatos bei su ja susijusiose srityse dirbantiems specialistams nemokamai naudotis kompetencijas žmogaus teisių srityje stiprinančiais mokymais, į lietuvių

kalbą buvo išversti *QualityRights* nuotoliniai mokymai. Juos sudaro keli moduliai, apimantys tokias temas kaip žmogaus teisės, psichikos sveikata ir negalia, teisinis veiksnumas ir teisė priimti sprendimus, išnaudojimo, smurto ir prievartos nutraukimas, kokybiškos paslaugos ir bendruomenės įtraukimas, gerovė ir atsigavimas. Mokymų turinys įvairiapusiškas, nes prie mokymų rengimo prisidėjo skirtingų sričių ekspertai: žmonės, turintys psichikos sveikatos sunkumų patirties, psichikos sveikatos specialistai, žmogaus teisių ekspertai, nevyriausybinių organizacijų ir kitos suinteresuotos šalys. Mokymus sudaro vaizdo ir tekstinė mokomoji medžiaga bei žinių patikrinimo testai, leidžiantys įsivertinti įgytas žinias. *QualityRights* nuotoliniai mokymai pritaikyti prie individualaus mokymosi tempo, o jiems baigti reikia apie 24 valandų. Sėkmingai baigusiems mokymus išduodami PSO pažymėjimai. *QualityRights* nuotolinių mokymų pritaikymu lietuvių kalba rūpinosi Higienos institutas kartu su Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, o mokymų medžiagos vertimą į lietuvių kalbą įvertino PSO apmokyti nacionaliniai *QualityRights* vertintojai. Šiuo metu mokymai prieinami PSO mokymų platformoje *WHO Academy*, į juos gali [registruotis visi norintys](#).

Psichikos sveikata yra neatsiejama asmens gerovės ir visuomenės sveikatos dalis, kuriai užtikrinti ir puoselėti svarbus žmogaus teisių įgyvendinimas. *QualityRights* nuotoliniai mokymai prisideda prie specialistų bei visuomenės žinių ir kompetencijų stiprinimo šioje srityje. Tai padeda ugdyti žmogaus teisėmis grįstą požiūrį į psichikos sveikatą bei psichikos sveikatos sunkumų turinčius asmenis ir skatina jį taikyti teikiant psichikos sveikatos bei susijusias paslaugas.

lela Zuzevičiūtė-Maksimavičė
Higienos instituto
Psichikos sveikatos centras